

КОВАЛЕНКО О. В.,
аспірант кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-
економічної безпеки Навчально-
наукового інституту права
(Сумський державний університет)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.26>

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Статтю присвячено з'ясуванню сутності об'єктивних ознак адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності, що мають значення для їх адміністративно-правової кваліфікації. Розглянуто об'єктивні ознаки адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності, що посягають на суспільні відносини, врегульовані нормами господарського права (зокрема, у сфері захисту економічної конкуренції, від недобросовісної конкуренції, обмеження монополізму, захисту прав споживачів), що надало підстави встановити специфіку юридичного складу таких адміністративних проступків. Окремо визначено об'єкт та об'єктивну сторону деяких адміністративних правопорушень, що посягають на суспільні відносини, врегульовані нормами фінансового права. Приділено увагу виявленню характерних об'єктивних ознак адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності, вчинення яких посягає на правовідносини, врегульовані нормами діючого податкового законодавства України. З'ясовано, що більшості таких адміністративних проступків притаманний формальний юридичний склад (посягають на правову форму), однак деякі можуть об'єднувати у собі і формальний, і матеріальний склад (тобто характеризуються формально-матеріальним складом). Досліджено об'єктивні ознаки адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності, що посягають на суспільні відносини, врегульовані нормами права соціального забезпечення. Сформульоване авторське визначення понять «об'єкт адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності» та «об'єктивна сторона адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності». Зроблено висновок, що визначення об'єктивної сторони адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності відіграє важливу роль для встановлення чи є воно простим або складним адміністративним проступком, а також для з'ясування специфіки юридичного складу, що може бути формальним, матеріальним, формально-матеріальним в залежності від наявності чи відсутності шкідливих наслідків, що настають для об'єкта посягання або йому завдаються.

Ключові слова: адміністративне правопорушення у підприємницькій діяльності, об'єкт, об'єктивна сторона, суспільні відносини, адміністративно-правова кваліфікація.

Kovalenko O. V. Objective signs of administrative offenses in business: the essence and significance for administrative and legal qualifications

The article is devoted to clarifying the essence of the objective features of administrative offenses in business, which are important for their administrative and legal qualifications. Objective signs of administrative offenses in business

activity encroaching on public relations regulated by the rules of economic law (in particular, in the field of protection of economic competition, from unfair competition, restriction of monopoly, protection of consumer rights) were considered. administrative offenses. The object and objective side of some administrative offenses that encroach on public relations governed by the rules of financial law are separately identified. Attention is paid to the identification of characteristic objective signs of administrative offenses in business, the commission of which encroaches on the legal relations regulated by the current tax legislation of Ukraine. It has been found that most of these administrative offenses have a formal legal structure (encroaching on the legal form), but some may combine both formal and material composition (that is, are characterized by formal and material composition). The objective signs of administrative offenses in business activity, which encroach on public relations, regulated by the norms of social security law, have been studied. The author's definition of the concepts «object of an administrative offense in business» and «objective side of an administrative offense in business» is formulated. It is concluded that determining the objective side of an administrative offense in business plays an important role in determining whether it is a simple or complex administrative offense, as well as to clarify the specifics of the legal structure, which can be formal, material, formal-material depending from the presence or absence of harmful consequences for the object of encroachment or inflicted on it.

Key words: *administrative offenses in business, object, objective side, public relations, administrative and legal qualification.*

Вступ. Потреба встановлення юридичної, зокрема, адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у підприємницькій діяльності та її конкретизація шляхом нормативно-правового закріплення (у тому числі в адміністративно-деліктному законодавстві) першочергово викликана тим, що вони посягають на досить велике коло суспільних відносин. Мова йде про суспільні відносини, що врегульовані та охороняються нормами господарського права (зокрема, у сфері захисту економічної конкуренції, від недобросовісної конкуренції, обмеження монополізму, захисту прав споживачів), фінансового права, податкового права, права соціального забезпечення тощо. При цьому необхідно враховувати, що вчинення правопорушення у підприємницькій діяльності тягне за собою настання негативних наслідків для особи-правопорушника у вигляді притягнення до юридичної відповідальності, а саме до кримінальної або до адміністративної відповідальності. У контексті зазначеного з метою здійснення правильної юридичної кваліфікації протиправних винних діянь саме як адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності доцільним є з'ясування характерних їх об'єктивних ознак, що є невід'ємною частиною юридичного складу такої групи адміністративних проступків.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування сутності об'єктивних ознак адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності, що мають значення для їх адміністративно-правової кваліфікації.

Результати дослідження. Необхідність з'ясування сутності об'єктивних ознак адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності пояснюється тим, що об'єкт та об'єктивна сторона є невід'ємними елементами юридичного складу даної групи адміністративних проступків, а тому їх наявність є обов'язковою для адміністративно-правової кваліфікації. Відтак, в межах наукового інтересу тематики дослідження важливо зосередити увагу на визначенні об'єкту та встановленні характерних ознак об'єктивної сторони окремих адміністративних проступків у підприємницькій діяльності, відповідальність за вчинення яких передбачена певними нормами глави 12 Особливої частини Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Першочергово розглянемо об'єктивні ознаки адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності, що посягають на *суспільні відносини, врегульовані нормами*

господарського права, зокрема, у сфері захисту економічної конкуренції, від недобросовісної конкуренції, обмеження монополізму, захисту прав споживачів. Так, одним з адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності є порушення правил торгівлі і надання послуг громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю, юридичну відповідальність за вчинення якого передбачено *ч. 1, 3 ст. 155 КУпАП* [1]. Об'єктивні ознаки цього адміністративного проступку складають його об'єкт та об'єктивна сторона. Об'єктом правопорушень, передбачених зазначеною статтею КУпАП, є суспільні відносини у сфері торгівлі, громадського харчування, послуг та захисту прав споживачів [2; 3]. Із врахуванням особливостей об'єктивної сторони адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності, передбаченого *ч. 1 ст. 155 КУпАП*, тобто форми, в якій воно може бути вчинено, можна дійти висновку, що такий адміністративний проступок має формальний склад. Таким чином, специфіка об'єктивної сторони досліджуваного виду адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності дозволяє характеризувати його як складне, зокрема, альтернативне адміністративне правопорушення із формальним складом.

Серед адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності, об'єктом посягання якого є суспільні відносини, що регулюються та охороняються нормами діючого господарського законодавства України, є недобросовісна конкуренція (*ст. 164³ КУпАП*), об'єктом якого є суспільні відносини у сфері захисту від недобросовісної конкуренції. Наявність різних форм вчинення досліджуваного адміністративного проступку (об'єктивна сторона) свідчить про те, що таке адміністративне правопорушення у підприємницькій діяльності є складним, зокрема, альтернативним. В свою чергу, сутність кожної із зазначених можливих форм прояву недобросовісної конкуренції дає підстави для висновку, що даному виду адміністративного правопорушення притаманний формально-матеріальний юридичний склад.

До адміністративних правопорушень, що посягають на суспільні відносини, охоронювані положеннями чинного законодавства України про захист економічної конкуренції, від недобросовісної конкуренції та обмеження монополізму, слід віднести також зловживання монополієм становищем на ринку (*ст. 166¹ КУпАП*), об'єктом якого є суспільні відносини у сфері захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності [4]; неправомірні угоди між підприємцями (*ст. 166² КУпАП*), об'єктом якого виступають суспільні відносини у сфері захисту від недобросовісної конкуренції [5]; дискримінація підприємців органами влади і управління (*ст. 166³ КУпАП*), об'єктом якого є суспільні відносини у сфері господарської діяльності; порушення порядку подання інформації та виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень (*ст. 166⁴ КУпАП*), що посягає на суспільні відносини у сфері захисту конкуренції у підприємницькій діяльності. Особливості об'єкту посягання та специфіка об'єктивної сторони адміністративних правопорушень, відповідальність за вчинення яких встановлюється санкціями *ст.ст. 166¹, 166², 166³, 166⁴ КУпАП*, свідчать, що такі діяння відносяться до складних, зокрема, альтернативних, адміністративних правопорушень, з формальним юридичним складом.

Порушення законодавства про захист прав споживачів, що визнається адміністративним проступком за *ст. 156¹ КУпАП*, посягає на суспільні відносини у сфері захисту прав споживачів (об'єкт досліджуваного адміністративного проступку). Особливості об'єктивної сторони такого виду адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності мають прояв у різних формах, що передбачають вчинення цього протиправного винного діяння громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю у галузі торгівлі, громадського харчування та сфери послуг. Наявність різних можливих форм вчинення протиправного винного діяння, що може бути кваліфіковано як адміністративне правопорушення у підприємницькій діяльності за *ст. 156¹ КУпАП*, дає можливість віднести його до складних альтернативних адміністративних проступків (наявність різних законодавчо закріплених форм вчинення), юридичний склад якого є формальним (настання шкідливих наслідків лежить за межами складу проступку).

Схожим до об'єкту правопорушення, передбаченого за *ст. 156¹ КУпАП*, є об'єкт адміністративного проступку за *ст.ст. 159* (порушення правил торгівлі на ринках) та *160* (торгівля з рук у невстановлених місцях) *КУпАП*, а саме суспільні відносини у сфері торговельної діяльності та захисту прав споживачів. Незважаючи на наявність спільної об'єктивної ознаки адміністративних проступків у підприємницькій діяльності за визначеними статтями КУпАП (однаковий об'єкт посягання), водночас існує характерна їх відмінність – різні форми прояву об'єктивної сторони цих адміністративних правопорушень. Зокрема, об'єктивна сторона адміністративного правопорушення за *ст. 159 КУпАП* має прояв у порушенні правил торгівлі на ринках, тоді як об'єктивна сторона правопорушення за *ст. 160 КУпАП* виражається в торгівлі з рук у невстановлених місцях. Беручи до уваги особливості об'єктивної сторони порушення правил торгівлі на ринках (*ст. 159 КУпАП*) можна зробити висновок, що такий адміністративний проступок є складним, зокрема тривалим (почавшись з однієї протиправної дії порушення може продовжуватися шляхом невиконання обов'язків), з формальним юридичним складом. Об'єктивна сторона торгівлі з рук у невстановлених місцях як адміністративного проступку, відповідальність за вчинення якого визначається *ст. 160 КУпАП*, вказує на наявність ознак одного діяння у межах однієї статті нормативного акта. Тому таке адміністративне правопорушення у підприємницькій діяльності є простим з формальним юридичним складом.

З аналізу деяких норм глави 12 Особливої частини КУпАП [1] можна стверджувати, що визначені ними окремі адміністративні проступки у підприємницькій діяльності посягають на **суспільні відносини, врегульовані нормами фінансового права**. Об'єктом адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності, що передбачають порушення правил про валютні операції (*ст. 162 КУпАП*) або порушення порядку здійснення валютних операцій (*ст. 162¹ КУпАП*) є суспільні відносини у сфері здійснення валютних операцій. У свою чергу, порушення правил здачі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння (*ст. 162³ КУпАП*) посягає на суспільні відносини у сфері державного регулювання видобутку, виробництва, використання, зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контролю за операціями з ними, правові основи та принципи якого визначені діючим законодавством [6]. Аналіз особливостей об'єктивної сторони (форм вчинення) кожного із зазначених адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності дозволяє зробити наступні висновки. Порушення правил про валютні (*ст. 162 КУпАП*) операції слід вважати складним адміністративним правопорушенням, а саме альтернативним, з формальним юридичним складом (наявність шкідливих наслідків та причинно-наслідкового зв'язку між вчиненим протиправним винним діянням для його кваліфікації за *ст. 162 КУпАП* не є обов'язковою, адже у самій диспозиції статті така вимога відсутня). Порушення порядку здійснення валютних операцій (*ст. 162¹ КУпАП*) характеризується формальним юридичним складом, адже порушення будь-якої вимоги щодо порядку здійснення валютних операцій, встановлених діючим українським законодавства у цій сфері, вже буде підпадати під кваліфікацію за *ст. 162¹ КУпАП*, а наявність шкідливих наслідків не є обов'язковою. Специфіка юридичного складу порушення правил здачі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння (*ст. 162³ КУпАП*) полягає в тому, що він є формально-матеріальним.

Необхідним є визначення об'єктивних ознак такого адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності, як порушення законодавства з фінансових питань (*ст. 164² КУпАП*). Об'єктом такого проступку є суспільні відносини у сфері управління економікою та фінансової дисципліни. Особливості форм вчинення порушення законодавства з фінансових питань вказує на те, що дане адміністративне правопорушення є складним з формальним юридичним складом (наявність шкідливих наслідків його вчинення не є обов'язковою умовою для кваліфікації діяння за коментованою статтею КУпАП).

Зауважимо, що характерність об'єктивних ознак окремих адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності, відповідальність за які встановлено окремими нормами глави 12 Особливої частини КУпАП, вказує на те, що вчинення таких протиправних винних діянь посягає на **правовідносини, врегульовані нормами діючого податкового зако-**

нодавства України. Зокрема, мова йде про: порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи (ст. 163⁴ КУнАП); порушення порядку справляння та сплати туристичного збору (ст. 163¹⁷ КУнАП); порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів і витрат (ст. 164¹ КУнАП); зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких немає марок акцизного податку встановленого зразка (ст. 164⁵ КУнАП) тощо. Об'єктом перелічених адміністративних проступків виступають суспільні відносини у сфері оподаткування та податкового контролю. Врахування особливостей об'єктивної сторони кожного із перелічених адміністративних проступків говорить про наступне. Якщо адміністративним правопорушенням у підприємницькій діяльності, визначені ст.ст. 163⁴, 163¹⁷, 164¹ КУнАП притаманний формальний юридичний склад (містять у собі лише небезпеку чи можливість спричинення шкоди і посягають на правову форму [7, с. 488]), то адміністративний проступок за ст. 164⁵ КУнАП об'єднує у собі і формальний, і матеріальний склад (тобто характеризується формально-матеріальним складом).

Окремо також необхідно приділити увагу дослідженню об'єктивних ознак адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності, що посягають на **суспільні відносини, врегульовані нормами права соціального забезпечення**. Серед них, зокрема, порушення законодавства про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст. 165¹ КУнАП). Одним з обов'язкових елементів юридичного складу даного адміністративного проступку є об'єкт посягання – суспільні відносини у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування і загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Особливості об'єктивної сторони досліджуваного правопорушення дозволяє віднести його до складних адміністративних правопорушень з формально-матеріальним складом (для кваліфікації діяння за відповідною частиною ст. 165¹ КУнАП настання шкідливих наслідків може бути як обов'язковим, так і не впливати на неї). Порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття (ст. 165³ КУнАП) також можна розглядати як вид адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності. При вчиненні такого проступку посягання спрямоване на суспільні відносини у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення за коментованою статтею КУнАП виражається у порушенні порядку використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, несвоєчасне або неповне їх повернення; несвоєчасне подання або неподання визначених Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» відомостей, подання недостовірних відомостей про використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття [1]. Альтернативність форм об'єктивної сторони цього правопорушення свідчить про те, що воно є складним, а достатність для кваліфікації лише факту невиконання загальнообов'язкових правил – про наявність формального складу. До адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності, що посягають на суспільні відносини, врегульовані нормами права соціального забезпечення також слід віднести адміністративні проступки, передбачені ст.ст. 165⁴ (об'єктом посягання є суспільні відносини у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності) та 165⁵ (об'єктом посягання є суспільні відносини у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності) КУнАП. Особливості об'єктивної сторони кожного із вказаних адміністративних проступків свідчить про те, що адміністративні правопорушення у підприємницькій діяльності, адміністративно-правові санкції за вчинення яких визначені у ст.ст. 165⁴ та 165⁵ КУнАП, є складними та характеризуються формальним юридичним складом.

Висновки. У результаті з'ясування сутності об'єктивних ознак окремих адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності та їх значення для адміністратив-

но-правової кваліфікації певного протиправного винного діяння за відповідною нормою глави 12 Особливої частини КУпАП важливо дійти наступних висновків. Об'єктивні ознаки досліджуваного виду адміністративних проступків представлені об'єктом та об'єктивною стороною, що є невід'ємними елементами юридичного складу, а тому їх наявність є обов'язковою для адміністративно-правової кваліфікації.

Під *об'єктом адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності* доцільно розуміти суспільні відносини, які виникають у процесі здійснення підприємницької діяльності в Україні, що регулюються нормами господарського права, фінансового права, податкового права, права соціального забезпечення та охороняються заходами адміністративної відповідальності, передбаченими діючим адміністративно-деліктним законодавством України. Визначення об'єкту того чи іншого адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності дозволяє ідентифікувати на які саме суспільні відносини воно посягає (врегульовані нормами господарського права, фінансового права, податкового права або права соціального забезпечення). У свою чергу, *об'єктивна сторона адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності* представлена певними ознаками, визначеними диспозицією конкретної норми глави 12 Особливої частини КУпАП, що у сукупності характеризують зовнішню сторону протиправного винного діяння та є обов'язковими для його кваліфікації як адміністративного правопорушення (проступку) у підприємницькій діяльності. Визначення об'єктивної сторони адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності відіграє важливу роль для з'ясування специфіки юридичного складу, що може бути формальним, матеріальним, формально-матеріальним в залежності від наявності чи відсутності шкідливих наслідків, що настають для об'єкта посягання або йому завдаються.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 80731-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додат. до № 51. Ст. 1122.
2. Постанова Житомирського апеляційного адміністративного суду від 29.05.2018 р. у справі № 278/1922/17. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/74329866/>
3. Постанова Харківського районного суду Харківської області від 22.01.2021 р. у справі № 635/170/21. URL: <https://vkursi.pro/vsudi/decision/94364605>
4. Прокопенко В. В. Науково-практичний коментар до ст. 166-1 Кодексу про адміністративні правопорушення України. URL: <http://www.jurists.org.ua/administrative-law/5878-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-166-1-kodeksu-pro-admnstrativn-pravoporushennya-ukrayini.html>
5. Прокопенко В. В. Науково-практичний коментар до ст. 166-2 Кодексу про адміністративні правопорушення України. URL: <http://www.jurists.org.ua/administrative-law/5879-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-166-2-kodeksu-pro-admnstrativn-pravoporushennya-ukrayini.html>
6. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними : Закон України від 18.11.1997 р. № 637/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 9. Ст. 34.
7. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / [Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.] ; [Вид. 2-е, доп.]. Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.

